

ADNAN PEKAK

Güneşin Gölgesinde Kalan Yıldız

Zeki Müren, Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarihinin en büyük popüler ikonlarından biri. Belki de en pırıltılısı. Zira o bir sanat güneşi!

Bu güneş, tüm parlaklığıyla sanat ufkuna doğduğu ellili yılların başından günümüze pek çoklarına hayat bahsetmiş; onları sesiyle mest etmiş. Öyle çok sevilmiş ve rağbet görmüş ki ellilerin sonundan itibaren ona türlü rakipler çıkartılmış. Ancak güneş ışınları, hayat bahsettiği kadar öldürücüyü. Taklitler aslını yaşatırken, asıllar bu taklitlerin gölgede kalmasına, ışısız ve yalnız yok olmasına yol açabilirmiş.

Neredeyse her biri sanat güneşinin gölgesinde kalıp yok olan bu rakip yıldızların en ışıltılısıysa Adnan Pekak olmuş.

1936'da Adapazarı'nda doğar. Zengin bir fabrikatör olan babası Zekeriya Bey, oğlu Adnan yedi yaşındayken ailesini de alıp İstanbul'a taşınır. Adnan Pekak sırasıyla Cağaloğlu Birinci İlkokulu'nda ve Cağaloğlu Ortaokulu'nda okur. Liseye Özel İstiklal Lisesi'nde başlasa da Taksim Atatürk Lisesi'ne geçer ve oradan mezun olur. Sonrasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü'ne girer ama yüksek öğrenimini işleri dolayısıyla tamamlayamaz.

Müziğe ilgisi, ilkokul sıralarında babasını kaybettikten sonra sinemada seyrettiği *Kahveci Güzeli* filminin başrolündeki Münir Nurettin Selçuk'a duyduğu hayranlıkla başlar. İlk musiki hocası Ahmet Nuri Günaydın'dır. Daha sonra Fahri Kopuz, Refik Fersan ve Naci Tektel'den de dersler almış.

1956 yılında radyo imtihanlarını kazanır ve Ankara'ya gider. 1957'deyse Ankara Esen Park Gazinosu'nda sahneye çıkar. İstanbul'da ilk olarak Kazablanka'da dinleyicileriyle buluşur. 1959'da Tepebaşı Gazinosu'nda Müzeyyen Senar ve Behiye Aksoy'la aynı kadroda yer alır.

Aynı sene gösterime giren, Zeki Müren'in oynadığı *Kırık Plak* filminin süksesinden faydalanmak için *Kırık Keman/Sokak Şarkıcısı* adı verilen filmle aktör olarak da kendisini gösterir. Bu film de gerek İstanbul, gerek Anadolu'da gişe başarısı elde eder.

Sözü ve müziği Tahir Ünyaylar'a ait "Sevgilim Beni Bırakıp Kaçtı" adlı parça aynı yıl içinde hem Zeki Müren hem Müzeyyen Senar hem de Adnan Pekak tarafından plağa okunur. Ancak en çok satan, Adnan Pekak'ın plağı olur.

Böylece 1959-60 sezonunda, neredeyse Zeki Müren kadar popüler—onun gibi hem sahneye çıkan, hem plak dolduran hem de film çeviren—bir yıldız hâline gelir. Dahası, giyim kuşamı, efemine tavırları ve sahneye getirdiği yeniliklerle de ona benzer bir çizgide yürür.

1959'da Tepebaşı Gazinosu'nda, 1960'ta Yenikapı Çakıl, Kızkulesi Salacak Plajı Gazinosu ve kısa bir dönem Maksim'de; 1961'de yine Salacak ve Emirgan gazinolarında, 1962'de Şişli Hürriyet Gazinosu ve Kazablanka'da çıkar. Yine 1962'de, tamamen alafranga bir repertuar ile Türkiye Twist Dansı Müsabakasında da sahne alır.

Bu süreçte sıklıkla Zeki Müren'le kıyaslanır. Akşam gazetesine verdiği bir röportajda şöyle der:

“Zeki Müren'i takdir ederdim fakat ben onu taklit etmedim. Belki yaratılışımız, davranışlarımız benzerdi. Allah'ın işi... Yalnız bir bildiğim varsa şudur: Zeki Müren benden önce saçlarını öne indirmezdi, kaşlarına dikkat etmezdi, ben çıkınca bunları yapmaya başladı. O benden bir şeyler almış olmasın?”

Fakat, Zeki Müren'in kendisiyle uğraştığını ve yükselmesini engellemek istediğini yıllar sonra dile getirir:

“İstanbul sahnelerine yıldırım olup düşmeden, ben Ankara'dayken, Zeki Müren beni piyasadan sildirmek için menajerime para teklif etmiş. O sıralarda kendisi askerliğini yapıyordu. Ben Ankara'daydım. Yağmur gibi teklif geliyordu. Sayın Zeki Müren'in, menajerim rahmetli Celal Gökkaya'ya para teklif ettiğini öğrendim ve çok üzüldüm.”

1963'e kadar çok sayıda plak yapar. *Ben Masumum* adlı filmde başrol oynar.

1963'te şöhretin zirvesindeyken askere gider. Yedek subay olarak öğretmenlik yapacağı Adana'nın Bahçe ilçesine bağlı Çerçioğlu köyüne, Tercüman ve Her Gün gibi gazetelerin muhabirleriyle gider. 31 Temmuz 1965'te terhis olur.

Askerlik sonrası, yine Zeki Müren gibi uzun bir Avrupa gezisine çıkar. Sahnelere 1966'da İzmir Fuarı'nda, Safiye Ayla'nın kiraladığı Mehtap Ayla Bahçesi'nde döner. Ancak Zeki Müren öylesine ışıltılı, öylesine göz alıcıdır ki onun gölgesinde kalır.

Önce Pesen Film'e çekeceği *Üç Günlük Cinayet*, daha sonra da senaryosunu kendisinin yazdığı *Dansöz Cezayir'in Esrarı* filmleri iptal olur. Kazablanka'da çalışırken Sevim Çağlayan'la, Çakıl Gazinosu'nda Sevim Şengül'le kapışır.

1969'da Adana'da Foto Saray'ın ortağı olur ve sahneleri bırakıp fotoğrafçılık yapmaya başlar.

On sene kadar sonra, Yenikapı Pembe Köşk Gazinosu sahibi Cahit Çeki'nin teklifiyle “Zamanı Durduran Adam” olarak yeniden sahneye çıksa da eski başarısına kavuşamaz.

Seksenlerde *Aşk Dilencesi* adlı bir film çeker, tamamen yerleştiği Ankara'da birkaç yerde sahne alır.

Gırtlak kanserine yakalandığı 1992'de Pera Palas'ta Adnan Pekak'a destek için bir gece düzenlenir. Bu gecede, kendisine uzatılan mikrofonlara şöyle der:

“Beni Zeki Müren batırdı. Beni hiç çekemedi.”

24 Şubat 2012 tarihinde, güneşin gölgesinde kalmış, unutulmuş bir yıldız olarak ölür.

Kudret Şandra

Dünyaya Göbek Attıran Dans Hocası

Kudret Şandra 1932'de, Üsküdar'da doğar. Dindar bir ailenin çocuğu olan Şandra, yüksek tahsil yapmasını isteyen babasını hayal kırıklığına uğratar. Onun tek hayali ve arzusu dans etmek, rol kesmek, şarkı söylemektir.

“Hiç unutmam bir gün annemin elbiselerini giymiş, kırık fincan tabağı parçalarını da parmaklarıma yapıştırıp şakır şakır oynamıştım. Balkonda hem söyleyip hem oynuyordum. Beni gören komşu hanımı, ne olacağımı sorunca, hemen şarkıcı ve artist olacağımı söylemiştim.”

Babası onu döver, eve kilitler ancak o on yedisine gelmeden evden kaçar. “Sulatası” olan soyadını geride bırakıp Kudret Şandra olur.

Önce rejisör Vedat Örfi Bengü'nün yazıhanesinde işe başlar. Hatta 1950'de Bengü'nün yönettiği *Çıldır Baba* filminde başrolü oynar. Hayallerine bir adım yaklaşmıştır. Yazıhanedeki işini sürdürürken birkaç yıl önce Türkiye'ye dönmüş, dünyaca ünlü dansözümüz Emine Adalet Pee'nin kapısını çalar ve dansör olmak istediğini söyler. Emine Adalet,

“Heves ettiğin meslek kadınlar için geçerlidir. Sen ise erkeksin, dansöz olursan aç kalır, sürünürsün. Vaz geç bu sevdadan,” diyerek onu reddetmek istese de Kudret Şandra ısrarcıdır. Emine Adalet'in yanında iki yıl kadar kalır ve onun tüm numaralarını öğrenir.

Ancak dansör olarak başarıyı yakalaması kolay olmaz. “Hint dansörü Şandra” olarak lanse edildiği Beyaz Park Gazinosu'ndaki gösterileri uzun ömürlü olmaz. Eğlence başkenti İstanbul'a hazır olmadığını anlayıp deneyim kazanmak ve sahnede kendisini geliştirmek için Anadolu'ya gider.

İstanbul'a döndüğünde sadece dansör değil, artık bir dans hocasıdır da. Gazetelere ilanlar verir. Farklı kesimlerden pek çok kadına dans etmeyi öğretir. Özellikle genelevlerden, randevuevlerinden çıkarttığı genç kızlara meslek kazandırmayı amaçlar, bunu bir reklam malzemesi olarak kullanır.

“Kudret Şandra adını Türkiye çapında yaydıktan sonra sinemaya karşı yeniden bir heves başladı içimde. Yetmiş kadar filmde oynadım. Senaryoları hep değiştirdim. Herkes benim emirlerimi yerine getirirdi. Kendimi gayet sert ve otoriter olarak kabul ettirdim. Kimseye taviz vermedim. Oynadığım bazı filmlerin müziklerini ben hazırlardım. Yirminin üstünde beste yaptım, dört tane de plağım var.”

Türk Sineması'na sadece aktör, bestekâr ve müzik direktörü olarak değil, esas işini, yani dans hocalığını yaparak da katkıda bulunur. Türkan Şoray, Fatma Girik, Hülya Koçyiğit gibi dev isimlere ders vererek ününe ün katar. Ayşe Nana, Özcan Tekgül, Aysel Tanju gibi dansözler de Şandra'nın öğrencilerindendir.

Ancak şöhretini pekiştirmesini sağlayan skandalları olur.

“Kendime bir yıllık sansasyonel olaylardan oluşan planlar çizdim. Bu planlar aylık aylıktı. Bütün artistlerimi kullandım. Adli olay, polisiye olay; hepsini planladım ve her gün bir gazeteciyi ihya ettim, kendim de ihya oldum. Sonra basında boy boy fotoğraflarım çıktı ve bir anda Kudret Şandra olayı başladı.”

Örneğin soyunmak için okul açar, seks dersleri verir, yarı çıplak sokak protestoları yapar. Kurgusal olaylar, asparagas haberlerdir bunlar; her biri Kudret Şandra'yı gitgide bir fenomen haline getirir.

Kendi kurduğu revü heyetiyle dolaştığı Anadolu şehirlerinde, kaldıkları otelden gösteri yapacakları salona da yarı çıplak giderek tüm ilgiyi üzerlerine çeker. Bu yüzden başının belaya girdiği, teşhircilikten göz altına alındığı da olur. Fütursuz, korkusuz, provakatifdir.

1970'lere geldiğimizde hem Zeki Müren'in feminenleşmesine hem de erotik film furasına paralel olarak Kudret Şandra da el yükseltir. Artık filmlerde kadın rolleri yapmaya, sahnede kadın kılığında kantolar söylemeye başlamıştır. Erkekliği bir yana bıraktığı, yurt dışında ameliyatla kadın olacağı haberleri yapılır.

Tam da bu dönemde sayıları yirmi beşe varan trans deneyimli kadına da dans dersleri verir ve iş bulur; bazılarıyla filmlerde, fotoromanlarda rol alır. 1975'te bir dergi için bu trans deneyimli kadınların hayatlarını anlattığı bir yazı dizisi hazırlar.

Ancak 1980'lere gelindiğinde Kudret Şandra hacca gider ve tövbekâr olur. Daha sonra verdiği röportajlarda ve hakkında çıkan haberlerde “Tövbekâr dans hocası” olarak anılmaya başlanır. 1983'te Şey dergisine verdiği röportajın başlığı “Yaptıklarımın utanıyorum, şu anda anlatmaktan dahi...”, 1986'da Milliyet gazetesinde tefrika edilen *İslâma Sığınanlar* röportaj dizisi içindeki söyleşisinin başlığı “Hâlâ arınamadım” olur.

1985'te *Yeşilçam'dan Kâbe'ye* adıyla hayat hikâyesini yazar ve yayımlar. Bu sırada kendisinden hayli küçük bir kadınla evlenir ve bir kızı olur.

Tövbekâr olmuştur, ancak gerek kitabında, gerek *Haftanın Sesi* gazetesinde tefrika edilen, kitaplaşmayan anılarında sürekli eski günleri anlatır, Yeşilçam ünlülerinin sırlarını ifşa eder. Âdeta o günlerde yaşamaya devam ediyor gibidir.

1987'de *Büyünün Esirleri*, *Şifa Reçeteleri* kitabı çıkar. Bu kitap onun yeni mesleğinin, yeni kimliğinin de ipuçlarını verir. Kudret Şandra, cinlerle iletişime geçebildiğini söyleyen, tarot falına bakan bir “manevi şifa uzmanı ve yıldız yorumcusu” olmuştur artık.

Kudret Şandra, 9 Ocak 2020 tarihinde hayata gözlerini kapar.

Zenne Necdet

Kadın Olmak ve Kadın Kalmak

Ortaoyununda kadın rolüne çıkan erkeklere zenne denir. Batıda da doğuda da kadınların kamusal alanda, sahnede yer almasının yasak olduğu yüzyıllar boyunca zenneler bu açığı kapatmıştır. Ancak kadınların, her alanda olduğu gibi sahne sanatlarında da kendilerini var etmeye başlamasıyla zennelik önemini ve geçerliliğini yitirir.

Zenne Necdet böyle bir dönemde, 1920'ler İstanbul'unda sahneye çıkar. Hristiyan ve Yahudi kadınlar yarım asrı aşkın bir süredir sahnededir. Dahası Afife Jale, Bedia Muvahhit, Neyyire Neyir gibi Müslüman kadınlar da filmlerde, oyunlarda rol almaya başlamıştır.

Ortaoyunu, geleneksel bir sahne sanatı olduğu için son demlerini yaşadığı yirminci yüzyıl başında hâlâ oyunlarda zennelere yer vermektedir. Yani artık zenneler, kadınlar sahneye çıkamadığı için değil, bir geleneği sürdürmek için sahnededir.

Necdet İnce 1908'de doğar, 1924'te sahneye çıkar, 1926'dan itibaren kadın rolü yapmaya, yani "zenneye çıkmaya" başlar.

"Benim zenne rolüm Rize'de başladı. O zamanlar bir kumpanya ile oraya gitmiştim. Rize gençleri bir müsamere vereceklerdi. Bana 'Kadın rolüne siz çıkın!' dediler. Etraftan birkaç kadın levazımatı topladık, böylece kadın rolünü yapmaya başladım. Dokuz seneden beri hep zenne rollerine çıkıyorum."

O, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e intikal eden geleneksel bir sanatın, ortaoyununun son zennesidir. Ortaoyununun son kavuklularından Ali Bey, ondan bahsederken "Zenneye çıkan bir genç kaldı. O da Necdet Bey'dir. Eğer bu kabiliyetli genç de oyundan ayrılırsa zenne tipi tarihe karışmış olacaktır," der.

Necdet İnce 1930'ların başında verdiği röportajlarda performansına, kadınlığı nasıl kurguladığına ve rolüne nasıl hazırlandığına dair pek çok ipucu verir. "Kadın olmayı" anlatır durur. Bu işte öyle başarılıdır ki pek çok seyirci onun aslında bir erkek olduğuna inanmaz. Hatta kendisi de rolün içindeyken kadın olduğunu sanır.

"Ben makyaj yapıp oyuna çıktığım zaman Necdet olduğumu hatırlayamıyorum. Kendimi unuturum. Oyunun devamı müddetince kadın olduğumu sanırım."

Ancak ortaoyunu son demlerini yaşamaktadır. Necdet İnce, yıllar sonra verdiği bir röportajda bu durumu şöyle açıklar.

"Zamanın büyükleri de teşvik ettiler, aman dediler bu millî oyunumuz kaybolmasın, sen gençsin, bu işe dört elle sarıl. Biz de sarıldık. O kadar ki tiyatroya bile sırt çevirdim. Meğer yanlış yol tutmuşum. Ortaoyunu tarihi seyrini tamamlayıp çökmekteymiş. Benim zamanımda bile değerli şahısların çökmekten kurtardıkları bir durumdaymış. Nitekim bu değerli şahsiyetler birer birer vefat edince ortaoyunu da silindi gitti."

1930'ların ortasında ortaoyunu rağbet görmez, karın doyurmaz hâle gelince asıl sınavı başlar. Kadın olmanın ilmini yapmış, bu işte büyük başarı ve şöhret elde etmiş Necdet İnce;

İtalyan sahne oyunlarında, vodvillerde, operetlerde, hatta dramlarda “kadın kalmayı” başarabilecek midir?

Ortaoyununda bir geleneği sürdürdüğü için zenneye çıkması kabul görmüştür. Ancak Batılı anlamda tiyatro kendi kadın starlarını yaratır; her sene gencecik, hevesli kadınlar artist olmak için çabalarken Necdet İnce’nin kadın rollerine çıkma, kadın kalma çabası ilgi çekicidir.

Kendi kumpanyalarını kuran Raşit Rıza’yla, Muhlis Sabahattin’le, Sabriye Tokses’le, İsmail Dümbüllü’yle, Serj Atilla’yla çalışırken; daha sonra sinemaya geçip filmlerde rol alırken kadın rollerine çıkmakta diretir. Bunu bazen başarır da.

1946 yılında Balıkesir’de çıkan yerel bir gazete onu “Orta oyunlarında fevkalade zenne oynayan, birçok vodvillerde travesti (erkeğin kadın rolü yapması) tipleri yaratan Necdet” olarak tanıtır.

1951’de Faruk Kenç’in yönettiği *Hürriyet Şarkısı* filmi hakkında çıkan bir haberde “Sanat âleminin meşhur Zenne Necdet’i *Hürriyet Şarkısı* filminde bir kadın rolü yapmaktadır. Stüdyodakiler Necdet’in değme kadın karakter artistlerimizden pek aşağı kalmadığını söylüyorlar,” denilir.

17 Nisan 1945 tarihinde, Şehir Komedi Tiyatrosu’nda “Sanatkâr Zenne Necdet Gecesi” düzenlenir. O güne kadar birlikte çalıştığı pek çok sanatkârın iştirak ettiği bu destek gecesinde sergilenen *Binbirdirek Batakhanesi* adlı üç perdelik tarihi komedide “Başkalfa” rolüne çıkar.

1952 yılında Orhan Kemal, muhabir olarak çalıştığı İstanbul Ekspres gazetesi için Necdet İnce’yle son röportajını yapar. Bir film şirketinde kostüm ve aksesuar sorumlusu olarak çalışan Necdet İnce setteyken röportaj biter. Oyuncular, yorgun ve aç olarak dağılırken:

“Bay Necdet İnce, yahut Zenne Necdet yavrularının açlığını düşünen bir anne hamaratlığı ile, börek, pasta kutularıyla yorgun aktörlerin arasında dolaşmakta, onları doyurmaya çalışmaktadır.”

Otuz yılı aşkın oyunculuk kariyeri boyunca yirmiyi aşkın oyunda ve yine yirmiyi aşkın filmde rol alır.

Necdet İnce, 11 Eylül 1958’de Kuledibi Belediye Hastanesi’nde ölür. Yeni Sabah gazetesi ölümünü haberleştirirken “Zenne Necdet vefat etti” der ve onun kadın kılığında, *Hürriyet Şarkısı* filminin setinde çekilmiş bir fotoğrafını kullanır. Kadın olmanın ilmini yapmış, kadın kalmak için bir ömür mücadele etmiş Necdet, bunu başarmıştır; zenneliği vurgulanarak ve kadın kılığında bir fotoğrafı kullanılarak ebediyete uğurlanır.

